Jyri Martiskainen

ROOPESTA CRESCENDOON

Taiteilijapari

Maija Nuotio - Taisto Martiskainen

2026

ROOPESTA CRESCENDOON

© 2026 Jyri Martiskainen

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-89-4778-3

ROOPESTA CRESCENDOON

Maija Nuotio
Taisto Martiskainen

Savea, kiveä, kipsiä ja suuria tunteita.

Jyri Martiskainen 2026

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat 9
Maija Nuotio 13
Taisto Martiskainen 19
Helsinkiin 31
Taisto ja Maija kohtaavat 38
Häät 42
Hää- ja opintomatka Italiaan 45
Roope-säästölipas 1962 50
Kiikkujat 1964 55
Kanavatyttö 1963 60
Pohjanmaalle 66
Armeijaan 79
Tilaustöitä 83
Hyvinkäälle 1968 89
Crescendo 1970 95
Elämää Hyvinkäällä 102
Mummolaan 111
Imatran Impi 1972 116
Antskogiin 123
Tehokas työrupeama 130
Näkki 1973 140
Taipale-Vuosalmi 1975 143
Elämä muuttuu 148
Eron jälkeen Antskogissa 153
Ville Ritolan muistomerkki 1978 160
Vuodet 1978 - 1982 Antskogissa 162
Eron jälkeen Helsingissä 168
Runonlaulajan patsas 1981 174
Taisto Martiskaisen viimeinen vuosi 181
21.8.1982 186
Samaan aikaan Antskogissa 193
Viimeinen luku 198

ALKUSANAT

Heräsin eräänä syksyisenä aamuyönä paljon ennen aamun sarastusta. Yritin sitkeästi nukahtaa uudelleen, mutta turhaan. Uni ei tullut yrittämälläkään. Onneksi vuorotteluvapaalla ollessani ei tarvinnut huolehtia aikaisista heräämisistä. Yön hiljaisuudessa mieleeni tulvi ajatuksia kaukaa menneisyydestä. Asioita, joita en ollut muistellut aikoihin. Asioita, jotka olivat jääneet arvoituksiksi. Nyt ne olivat läsnä, miltei kosketeltavissa.

Käsien ulottuvilla ei ollut kynää eikä paperia. Kurottauduin ja haroin pimeässä lattiaa sormillani. Löysin puhelimeni ja naputtelin siihen ajatuksiani hiiren hiljaa. Väliin vilkuilin vaimoani varmistaen, etten herättäisi häntä. Tyhjän paperin kammo helpottui vähitellen pienen näytön täyttyessä sanoista. Tunsin innostuvani enemmän ja enemmän. Oli ihan kirjailijamainen olo.

Niin alkoi tämän kirjan alkusanojen kirjoittaminen. Monet vuodet mielessäni kytenyt kirjaprojekti alkoi vihdoin muuttua todeksi. Tuntemani kunnioitus kuvanveistäjävanhempieni valitsemaa elämäntapaa ja uraa kohtaan antoi alkusysäyksen tämän kirjan kirjoittamiseen. Lukuisat taiteilijapiireissä kulkevat tarinat ja sadat heitä tavalla tai toisella käsittelevät lehtijutut osoittavat, että vanhempani ovat jättäneet muistijäljen monille ihmisille.

Yli kolmekymmentä vuotta isäni kuolemasta Jari Tervo siteerasi häntä Ylen Uutisvuodossa 18.1.2014. Taksinkuljettajan kysyttyä minne ajetaan, Taisto Martiskainen oli todennut: ”Aja aluksi vaikka kaupungintalon seinään.” Moneen seinään hän ehtikin törmätä lyhyen elämänsä aikana.

Jo lapsena ja lapselle ominaisella ymmärryksellä huomasin, että meidän perheemme oli mystisellä tavalla erilainen kuin ystävieni perheet. Naapurustomme koostui lähinnä tehtaan ympärille rakentuneen pikkukylän, Antskogin, työläisperheistä. Täytyy tunnustaa, että hieman kadehdin

meitä ympäröivää ”tavallista” elämää, normaalia työssäkäyntiä ja arkirutiineja, joista muiden kavereitteni perheiden elämä tuntui muodostuvan. Astellessani vanhempieni ateljeehen päivittäin en tajunnut tekeväni jotain sellaista, joka oli kavereitteni kokemuspiirin ulkopuolella. Jonathan Lethem on mielestäni kirjoittanut hyvin tästä tunteesta esseessään ’My Mother’s Ashtray: When I Lost Her, I Lost a World’ (The Yale Review, 2025): *”Lapsuudenkotini oli outojen ja ainutlaatuisten esineiden palatsi.”*

Meidän perheessämme ei juuri tunnettu yhteisiä, säännöllisiä ruokailuhetkiä, saati työaikoja, jotka alkavat aamulla ja loppuvat iltapäivällä. Taidetta ei synnytetä kello kaulassa, vaan sitä luodaan sopivan inspiraation sattuessa. Sopiva hetki siihen oli silloin, kun muista taloista valot sammuivat ja kylätie hiljeni. Glaude Picasso: ”*We were delighted that they forgot about us.*” – ”Olimme iloisia siitä, että he unohtivat meidät.”

> *”He elävät maallikolle tuntemattomassa maailmassa, jossa joka hetki luodaan uutta ja ennen olematonta. Uuden luomisesta he elävät. Uskaliaat kuvanveistäjät ateljeessaan antavat vieraille kuvan, että lumoava on taiteen maailma, onnellinen on ihminen, joka on sen saanut huomenlahjakseen.”*
>
> — Eero Noppa, Jalasjärven joulu, 1965

Aineistoa tätä kirjaa varten kerätessäni ja sitä läpi käydessäni olen joutunut toteamaan, etten edes omista vanhemmistani tiedä läheskään kaikkea. Heillä onkin ollut elämää jo ennen minua ja sisaruksiani. Kirjan tekeminen on ollut erittäin kiinnostava matka heidän elämäänsä ja omiin juuriini. Nykypäivän kiireisessä elämänrytmissä jää liian vähän aikaa pitää yhteyttä omiin sukulaisiinsa. Haastattelut ovat olleet tärkeällä sijalla etsiessäni tietoa ajalta ennen minua. Samalla suku on tullut uudelleen tutuksi.

On ollut mahtavaa tavata perheeni elämässä vaikuttaneita ihmisiä, joista minulla on ollut vain hämärä muistikuva lapsuudesta. Todella suuri apu on ollut Kuvataiteen keskusarkiston keräämä sanomalehtiarkisto,

jota kävin penkomassa useaan otteeseen. Joensuun taidemuseon hallussa olevasta vanhasta kirjeenvaihdosta oli myös korvaamatonta hyötyä.

Omia muistikuviani virkistin selaamalla omia ja lainattuja valokuvakansioita, joista on löytynyt monia palasia palapeliini. Sosiaalinen mediakin osoittautui yllättävän hyödylliseksi tietojen keräämisessä. Tärkeänä osana kirjassani olevien veistoskuvien valokuvaamisen aloitin jo vuosia sitten. Olen kuvannut useat veistokset jo moneen kertaan, koska valitettavasti ulkotiloissa olevat teokset eivät useinkaan sijaitse optimiolosuhteissa valon tai sijainnin suhteen. Kilometrejä on kertynyt melkoisesti ympäri Suomea ajellessa.

Haluan kertoa kuvanveistäjäperheen elämästä sekä elämäntyöstä sanoin ja kuvin pyrkimättäkään täydelliseen historiikkiin tai biografiaan. Yritän tuoda esiin myös lapsen näkökulmaa taiteen keskellä kasvamisesta.

Taisto Martiskainen ja Maija Nuotio ovat kuuluneet 70-luvulla Suomen keskeisimpiin kuvanveistäjiin. Minusta he ovat ansainneet kirjansa.

Kirjoittaja ennen

Kirjoittaja nyt

MAIJA NUOTIO

21.11.1935 - 29.6.2019

Etelä-Pohjanmaan lakeuksia

Maija Nuotio syntyi 21.11.1935 Etelä-Pohjanmaan lakeuksilla Luopajärven Tukevanmäellä Vilho ja Ilma Nuotion (os. Köykkä) maanviljelysperheen kolmanneksi lapseksi. Laajojen peltovainioiden reunalla sijaitsevan pohjalaistalon perhe kasvoi myöhemmin vielä kahdeksaan lapseen.

Papin erheestä johtuen kirkonkirjoissa sekä muissa virallisissa tiedoissa syntymäpäivä on merkitty kuukautta aikaisemmaksi. Virheellisen merkinnän syistä on ollut monenlaisia näkemyksiä. Kenties papin kiire tai iän mukanaan tuoma huonomuistisuus on osaltaan vaikuttanut syntymäajan aikaistumiseen.

Maijan sisar Raija muisteli vanhempiensa yrittäneen myöhemmin vaihtaa syntymäaikaa oikeaksi, kuitenkaan siinä onnistumatta. Vastaukseksi he olivat saaneet: ”Teidän on helpompi tottua kuin vaihtaa se papinkirjoihin.”

Ystävät sekä jääräpäisimmät sisarukset eivät kuitenkaan omaksuneet virallista päivää syntymäpäiväksi eivätkä antaneet periksi. Niinpä Maija sai aina elämänsä loppuun asti marraskuussa onnitteluja Jyrin hoivakotiin Ylämyllylle. Hän itsekin piti sinnikkäästi vuosipäivästään kiinni ja vietti sitä tuona oikeana päivänä.

Maijan tietynlainen poikkeavuus muista sisaruksista ilmeni jo lapsuusiässä. Hän ei koskaan sisäistänyt agraariperheen kovaa kuria ja raskasta työntekoa pelloilla ja vainioilla. Anja-sisko muisteli Maijan olleen lapsena suuri haaveilija. Kun toiset sisarukset olivat jo valmiina lähtemään kouluun, Maija vain lauleskeli ja hyräili ilman minkäänlaista kiirettä. Ilma-äiti joutui usein puuttumaan tilanteeseen ja sai pienen taiteilijanalun palaamaan aamuaskareisiin. Tällöin äiti kampasi Maijan pitkät, alaselkään ulottuvat hiukset letille ja muistutti aina muita sisaruksia sanoen: ”Maijaa ei jätetä”. Vanhemmat siskokset Anja ja Kaija ottivat nuorempaa siskoaan käsipuolesta kiinni ja lähtivät kouluun, niin että Maijan varpaat vain hieman maata ’hilppoivat’.

Talvisota syttyi Maijan ollessa muutaman vuoden ikäinen. Pienestä iästä huolimatta hänelle jäi näistä ajoista yllättävän paljon mielikuvia. Saimme sisarusteni kanssa kuulla lapsena monia sota-aikaan liittyviä kertomuksia. Maijalla oli paljon yliluonnollisia kokemuksia, jotka loivat turvallisuuden tunnetta muutoin epävarmassa ajassa. Eräässä muistossaan sotakoneiden lentäessä taivaalla Maija oli nähnyt, kuinka valtava valkoinen käsi suojasi kotitaloa peittäen sen vaaleaan hehkuun. Käsiaihe toistuu myöhemmissä Maijan teoksissa.

Vilho-isän ollessa rintamalla, Maijan äiti Ilma vei hevosella armeijalle tarvikkeita Seinäjoen asemalle. Ilma saattoi turvallisesti nukahdella paluumatkan aikana, koska hevonen osasi noin 25 kilometrin kotimatkan hyvin ilman ohjastusta. Musta-niminen hevonen oli tullut tärkeäksi nuorelle Maijalle, joka onnistui muovailemaan tästä hyvin realistisen hevosveistoksen. Mustalla oli hyvin voimakas ravivietti ja siksi se piti aina hyvää vauhtia eikä koskaan antanut toisten ohittaa. Sodan loputtua auto-

jen ja traktoreiden yleistyessä Vilho saneerasi hevosen pois kalliina huvina. Ilma muisteli hevosta rakkain sanoin vielä elämänsä loppupuolella. Ilma-äiti menehtyi Alzheimerin taudin aiheuttamaan dementiaan.

Naapurissa asuva Usko-eno oli erittäin tärkeä henkilö Maijalle lapsena. Maijasta tuntui, että eno ymmärsi nuorta taiteilijasielua paremmin kuin omat vanhemmat. Maija vietti paljon aikaa enon luona istuskellen kesken maatalon kiireisen päivän. Usko-enolla oli aina aikaa kuunnella ja jutella. Siellä tuvassa könninkello tuntui tikittävän huomattavasti hitaammin kuin kotona.

Savikuopilla eli prunneilla oli tärkeä osa Maijan tulevaisuuden kannalta. Savea tarvittiin mm. peltojen ja teiden parantamiseen. Tehtiinpä savesta itse myös tiiliä. Kun savea nostettiin, syntyi monttuja ja niihin mainioita lampia monenlaiseen vedentarpeeseen.

Pohjanmaalla ei ollut järviä, joten lapsille saviprunni oli keidas ja kylpylä, jossa polskittiin isolla sakilla pidempiäkin aikoja. Maijalle prunneilla oli tärkeä merkitys. Hän keräsi jo polvenkorkuisena niistä savea karjakeittiön pesuvateihin ja jo vähäisinäkin lepohetkinä leipoi savesta taidetta.

Maija Nuotio muovaili lapsena mielellään eläinfiguureja, joista esimerkkinä kuvassa olevat posliinikissat.

Savea, kiveä, kipsiä ja suuria tunteita – lapsuus suomalaisen taiteen ytimessä.

Keittiössä tuoksui savi, ateljeessa työstettiin metallia ja hienonhienoa kipsipölyä laskeutui koulukirjojen päälle. Kuvanveistäjien kodissa luomistyö ja arki kietoutuivat erottamattomasti yhteen. Millaista oli kasvaa maailmassa, jossa vanhempien käsissä syntyi tunnettuja monumentteja ja pienoisveistoksia?

Roopesta Crescendoon kertoo kuvanveistäjien Maija Nuotion ja Taisto Martiskaisen elämäntyöstä heidän poikansa Jyri Martiskaisen silmin. Kirja esittelee kahden taiteilijan teoksia ja niiden kiehtovia syntyvaiheita avaten samalla oven perheen arkeen.

Tämä henkilökohtainen ja herkkä dokumentti vie lukijan suoraan taiteilijakodin kulissien taakse. Rakkaus, luomisen palo ja elämän säröt elävät muistoissa, jotka vaikuttavat kirjoittajan elämään vielä vuosikymmenten jälkeen.

Lukijoilta tullutta palautetta:

”Tuo historiaan jäävä dokumentti, jonka Jyri Martiskainen on tehnyt tuleville sukupolville, on sanoin kuvaamattoman loistava.”

”Helppolukuinen, ei syyllistävä eikä synkkä, vaikka aiheiden puolesta voisi ollakin.”

”On upea teos ja kulttuuriteko. Jo alku toi vedet silmiin.”

”Kirja oli niin mukaansa tempaava kuvineen ja faktoineen, että luin kirjan tänään kerralla. Sitä en ole tehnyt vuosiin”

9 789528 947783

ROOPESTA CRESCENDOON